

включає такі види програм, що ведуть до здобуття першого вузівського диплома бакалавра. Учений ступінь, що присвоюється після завершення першого циклу, на європейському ринку праці сприймається як відповідний рівень кваліфікації. Доступ до *другого Ц.н.* потребує успішного завершення першого, який має тривати щонайменше три роки. Кінцевим результатом *другого Ц.н.* має бути вчений ступінь магістра та/або кандидата наук, як у багатьох європейських країнах. Ступінь *третього циклу*, який зазвичай називають докторським, надається на основі отриманого раніше ступеня *другого циклу* або в певних випадках – першого циклу вищої освіти.

У деяких країнах виділяють також постдокторський цикл, пов'язаний з вищими докторськими кваліфікаціями (вищий доктор, габілітований доктор, доктор наук). Кожен із зазначених циклів забезпечує доступ до професійної кар'єри та подальшого навчання. Характер кваліфікацій, що надаються на кожному з циклів, описується Дублінськими дескрипторами в межах Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

Саук В.І.

ЦИЦЕРОН МАРК ТУЛЛІЙ (106 р. до н. е. – 43 р. до н. е.) – давньоримський політичний діяч, видатний оратор, філософ та літератор.

У таких творах, як «Про природу богів», «Мистецтво ворожіння», «Про долю» ознайомлює латинський світ з понятійною сферою грецької філософії. В одному із найзначніших творів – «Тускуланських бесідах» філософія називається «наукою про зцілення душі», «вихователькою чесноти, гонителькою пороків», що солідарно об'єд-

нала «у суспільство розсіяних по землі людей». Істинна філософія для освіти дорослих важлива як прагнення до мудрості і морального вдосконалення. Філософія збагачує основу повсякденного людського існування – дружбу і зм'якшує та наповнює смыслом неминучі тяготи будь-якого життя: старість, біль, смерть близьких і чекання власної («Про старість», «Про дружбу»). Формулює класичну теорію природного права. Так як і Сократ та Платон вважає, що не всі закони та правила є витвором людей. Поряд із законами, що писані людьми, є неписані закони, «вкладені в серця людей самим вченим розумом». Головним джерелом права є сама людина, її космічна природа, а не воля законодавця. Суспільне законодавство має корінитися в людині як живій моделі Всесвіту (космосу), в основі існування якого лежить логос (Слово). Космос – це метафізичне, а не астрономічне поняття, означає лад, порядок на противагу Хаосу (безладу). Тому законодавець має спиратися не тільки на свій розум, а й на серце (мораль), що є серцевиною устрою Всесвіту (космосу).

Найдьонов О.Г.

ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ В ОСВІТІ – процес формування навчальної або виховної мети на основі врахування особливостей освітньої діяльності, у ході якого передбачається досягнення певних результатів. В освітній практиці **Ц.** визначає триедину мету певного виду навчальних занять, що конкретизує можливості навчання, розвитку та виховання під час опанування навчального матеріалу. Мета освіти або мета окремого заняття повинна задовольняти вимоги діагностичності, реальності, наступності, погодженості

УДК 37.013.83(031)
ББК 74.3я20
О-72

Упорядники:

**Н. Г. Протасова,
Ю. О. Молчанова,
Т. В. Куренна.**

Редакційна рада:

В. Г. Кремень, доктор філософських наук, професор, дійсний член НАН та НАПН України, (голова),
Ю. В. Ковбасюк, доктор наук з державного управління, професор (співголова),
Н. Г. Протасова, доктор педагогічних наук, професор (відповідальний секретар, координатор проекту),
В. І. Луговий, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
Л. Б. Лук'янова, доктор педагогічних наук, професор,
Н. Г. Нічкало, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
В. В. Олійник, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
Ж. В. Таланова, доктор педагогічних наук, доцент,
Ю. О. Молчанова, кандидат наук з державного управління, доцент,
Т. В. Куренна, кандидат психологічних наук.

Рецензенти:

Н. С. Побірюшко, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
В. Д. Бакуменко, доктор наук з державного управління, професор, проректор з наукової роботи Академії муніципального управління.

**Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя,
О-72 Ю. В. Ковбасюка ; [упоряд.: Н. Г. Протасова, Ю. О. Молчанова, Т. В. Куренна;
ред. рада: В. Г. Кремень, Ю. В. Ковбасюк, Н. Г. Протасова та ін.] ; Нац.
акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України
[та ін.]. — К. : Основа, 2014. — 496 с.**

ISBN 978-966-699-786-2

В енциклопедичному словнику на системних засадах розкривається поняттєво-термінологічний апарат теорії та практики освіти дорослих як цілісне методологічне знання про її сутність, становлення і розвиток.

Для науковців, викладачів, магістрантів, аспірантів, докторантів, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та всіх, хто цікавиться теоретичними проблемами освіти дорослих.

УДК 37.013.83(031)
ББК 74.3я20

© Національна академія педагогічних наук України, 2014
© Національна академія державного управління при Президентові України, 2014
© Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2014
© Інститут вищої освіти НАПН України, 2014
© Державний навчальний заклад «Університет менеджменту освіти» НАПН України, 2014
© Кремень В. Г., 2014
© Ковбасюк Ю. В., 2014

ISBN 978-966-699-786-2

Національна академія педагогічних наук України

Національна академія державного управління
при Президентові України

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Інститут вищої освіти НАПН України

Державний навчальний заклад
«Університет менеджменту освіти» НАПН України

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ СЛОВНИК

За редакцією В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка

Київ
«Основа»
2014

ХНТУ
Навчальна лабораторія
кафедри державного управління і
місцевого самоврядування